

LOCUCIONS I EXPRESSIONS CODIFICADES EN DOCUMENTS NOTARIALS ARAGONESOS DEL SEGLE XIV ESCRITS EN CATALÀ

1. A mesura que la societat avança i accedeix a nous camps de coneixement, apareixen altres contextos en què ha de fer servir la seva llengua i, per tant, neix la necessitat de definir diferents registres lingüístics adequats a cada un d'aquests camps. Aquests registres corresponen al que anomenem llenguatges tècnics o d'especialitat, la funció dels quals és ser l'eina bàsica per a la comunicació oral o escrita en cada una de les distintes àrees del coneixement humà.

El domini del llenguatge d'especialitat és una condició important en la formació dels professionals perquè els facilita la feina i els fa possible vehicular amb eficàcia els continguts de què tracten. Així, doncs, el llenguatge jurídic, des d'un punt de vista formal, té com a punt de partida la llengua estàndard i es caracteritza, d'acord amb el que proposa Cabré (1992: 93) en el cas específic de la llengua jurídica, per uns trets lingüístics propis (lèxics, morfosintàctics i estilístics), i està marcada pragmàticament per tres variables: una temàtica específica (el món del dret), uns usuaris concrets (legisladors, autoritats administratives, tribunals i membres de les professions jurídiques) i unes situacions de comunicació determinades (relacions entre el poder —legislatiu i judicial— i els ciutadans, i relacions entre particulars amb transcendència jurídica).

L'ús d'una fraseologia o terminologia pròpia i específica constitueix, tal i com afirma Díez de Revenga (2001: 106), una de les característiques de la documentació notarial, la qual s'ofereix com a resposta a la necessitat d'expressar una sèrie de circumstàncies que es repeteixen en molts documents i que, per consegüent, no han de presentar cap tipus d'ambigüïtat ni dur a interpretacions errònies.

Es distingeix, aquest tipus de llenguatge, pel seu tradicionalisme i immobilitisme. Segons Frago (1985: 191), aquesta peculiaritat és conseqüència de l'escassa llibertat que li queda al parlant a l'hora de modificar una combinació sintagmàtica que ha esdevingut un clixé i que, per tant, ha estat acceptada per un cos social i idiomàtic.

Els notaris, tant avui com en l'edat mitjana, època en la qual s'atesta la fraseologia que més endavant presentarem, empraven uns esquemes fixos en l'elaboració dels seus documents, els quals havien d'estar escrits amb precisió i

amb rigor. El contingut d'aquest formulisme es repeteix en cada text, la qual cosa facilitava la tasca de redacció a aquest col·lectiu especialitzat. Frago (1985: 193) parteix de la base que molts dels hàbits de la notaria procedeixen d'un vell fons tradicional que té l'origen en el dret romà i, en conseqüència, no és d'estranyar que en l'edat mitjana existissin abundants col·leccions de fórmules habituals realitzades amb aquesta finalitat pràctica.

La raó de ser d'aquestes fórmules estereotipades es troba en la necessitat de crear un estil uniforme, si el document és del mateix tipus i es refereix a la mateixa comunitat, i d'aquí ve que l'arcaisme trobi acolliment en aquest mitjà abundant en prescripcions codificades (Frago 1985: 193).

2. L'estudi que presentarem pretén ser una mostra de la fraseologia usada per 46 notaris en 86 documents del segle XIV, pertanyents a poblacions aragoneses catalanoparlants de les actuals comarques de la Ribagorça, la Llitera, Baix Cinca, Baix Aragó-Casp, Baix Aragó i Matarranya,¹ entre els anys 1301-1400, redactats en suport pergamí. D'un conjunt de *donacions, testaments, arrendaments, sentències arbitrals, denúncies o requeriments, documents de delimitació de terrenys*, etc., hem extret una sèrie de locucions i expressions, algunes de les quals podríem incloure dintre d'un marc juridicoadministratiu. A partir de la revisió d'un corpus prou ampli, pretenem mostrar com aquests esquemes fixos es mantenen en documents de diferents indrets aragonesos, des dels Pirineus fins al Matarranya.

Alguns autors, com Zuluaga o Martínez Marín,² afirmen que aquestes construccions de l'àmbit jurídic no poden ser anomenades unitats fraseològiques perquè no respecten els requisits de fixació que es refereixen a la inalterabilitat de l'ordre dels components, de les categories gramaticals o de la rigidesa transformativa, però veurem que, al contrari, algunes de les que han passat a la llengua general sí que les compleixen.

Així doncs, dels exemples estudiats distingirem, d'una banda, aquelles estructures que pertanyen a la composició formal del document i, de l'altra, les que corresponen a veritables locucions i frases fetes, moltes de les quals han sobreviscut fins als nostres dies. Pel que fa a la disposició formulària, els pergamins estudiats presenten una organització i un lèxic pràcticament idèntics, per tant podem verificar que el llenguatge notarial respon a unes regles i a uns esquemes imposats; vegem-ne alguns exemples.

2.1. Si seguim l'esquema que presenta Lagüens (1992a: 21) en referència a l'estructura del document, distingirem en primer lloc aquelles construccions

1. Benavarre, Roda, Serradui, Lasquarri, Sant Esteve del Mall, Peralta de la Sal, Nocellas, Estadilla, Güel, Graus, Esdolomada, Fraga, La Fesneda, Vall-de-roures, Cretes, Calaceit, Ráfales, Fontespatla i Mequinensa.

2. Veg. Díez de Revenga (2001: 107).

que pertanyen a la «res» del document: *Conexeran toçs homes presençs e avenidós* (Roda: 1372), *Conexeran toçs homes presentz e avenidós* (Roda: 1376), *Conexeran toçs los homes presentz e avenidors* (Nocellas: 1377) o *Conegan toçs presençs e sdevenidós* (Roda: 1391). A continuació la «conditio»: *segons que damunt és contengut* (Mequinensa: 1331), *segons que dit és* (Mequinensa: 1341), *segons dit és depús* (Vall-de-roures: 1349). Més endavant la «renunciatio»: *renunciant a tota excepció* (Roda: 1304; La Fresneda: 1372), *renunciu a tota excepció* (La Fresneda: 1389), *renunciant a totas excepcions* (Serradui: 1315); Sant Esteve del Mall: 1316), *renunciat a tota excepció* (La Fresneda: 1321), *renunciant a tota excepció* (La Fresneda: 1343, 1369), *renunciam scientment a tota excepció* (Roda: 1371, 1375), *renunciu cientment* (Nocellas: 1390) i per acabar la «potestas»: *axí que les anau, e les tingau, e les poseyscau e les espleyteu segurament ferm e en pau per tots temps* (La Fresneda: 1321).

2.2. Però, a banda d'un ampli ventall de fórmules emprades per a la conformació del text, la prosa notarial presenta d'altres tipus de construccions molt més interessants des d'una perspectiva semàntica, ja que tenen sentit fora d'aquests contextos fixos, i sociològica, perquè moltes d'elles han passat a formar part de la consciència general. Tot seguit veurem com l'exactitud en l'expressió que sempre ha destacat en la llengua escrita dels juristes es concreta quan s'han de puntualitzar aspectes crucials del quefer forense. Insistirem, en primer lloc, en la pràctica d'una manifestació quotidiana per al camperol: la delimitació de l'espai i del temps. La percepció del territori es concretava en el seu ús més que en la seva estructuració politicojurídica; així, quan es consulten documents referents a «donacions», «establiments emfitètics», «arrendaments» o «delimitació de terres», s'atsten expressions del tipus *ab entradas e ab exidas suas* (Roda: 1349) o *de çel tro en abís* (La Fresneda: 1321), dues frases fetes que trobem reiteradament per a determinar els límits de la terra que es comprava o s'arrendava. Observem els contextos on apareixen per a clarificar-ho:

Don e atorch a vós damont diç acaptadós e als vostres per toç temps la dita vinya, ab entradas e ab exidas, e ab toç sos dreç e pertinenças e meylloramenç que en la dita vinya fer poreç en aquesta manera e condició (Document de Roda de 1321, *Arxiu Capitular de la Catedral de Lleida*).

Axí venc yo ha vós ... la damont dita vinya e mayllolla ...e ab totas sos arbres fruytals ho o no fruytals que'n la dita vinya e mayllolla són plantadas ni nodridas, e ab totas sos pertinenças e milloramenç alí feyç ni per fer, de çel entrò en abís (Document de Roda de 1321, *Arxiu Capitular de la Catedral de Lleida*).

2.3. L'ambient jurisdiccional que hi ha a Aragó cau, de vegades, en una reglamentació gairebé protocolària dels procediments legislatius, o en un formalisme riquíssim i variat, en principi circumscrit a professionals. Però la vitalitat

social del fenomen es demostra per l'expansió cap a les capes populars, la qual cosa es veu reflectida no només en el terreny de l'expressió sentimental, sinó també en el terreny de l'expressió lingüística (Frago 1989: 101); vegem, si no, les que s'han mantingut referides al temps *de dia e de nit* (Beseit: 1360, 1386), *de nit i de dia* (La Fresneda: 1343, 1372) o locucions més usuals com *per tots temps ~ per totz temps ~ per a toçs temps, a tots temps*, amb el sentit de 'sempre, sense cesar' (DCVB, [4/09/2006], s.v.: *temps*). També anotem *a temps cert* (Fontespatla: 1400), 'per un període donat' (DECat, VIII, 391), com en aquest context:

o los feyts d'aquells a temps passat o per altres temps (Calaceit: 1351)

La precisió del temps és tan important que les vendes s'acorden per al moment present i per a l'esdevenidor, és a dir, per als qui signen el contracte i per als seus hereus, com veiem en, *empetrada e per empetrar* (Roda: 1346), *ni empetrarem ni empetrar farem* (Roda: 1391), *no revocar ni revocar fer, guanyaçs e per guanyar*³ (Roda: 1372), *aguçs e per aver* (Roda: 1392), *qui ara he o per temps serà* (Lasquarri: 1377), *qui ara és o per temps serà* (Esdolomada: 1391), *qui ara he o per temps serà* (Roda: 1390), *per mi e per toçs los meus* (Roda: 1377), *per mi e per los meus* (Roda: 1397).

2.4. Si tornem a la idea que la llengua jurídica usa mecanismes per evitar l'ambigüitat, ens en trobem un al qual els escrivans hi acudeixen contínuament, els parells d'elements lèxics, que autors com com Lagüens (1992b: 1121) han titllat de «binomis lèxics». Aquest tipus de repetició de termes és una de les característiques de la prosa jurídica i notarial; els «binomis», a diferència dels trinomis o combinacions de més elements, expressen millor la complementarietat o l'alternativa; en canvi, els segons són més adequats per enumerar característiques o pertinences.

Una lectura atenta dels documents ens ha permès d'advertir que en aquests parells de mots hi trobem tres tipus de construccions diferents, parells sinònims, antònims i enumeracions d'elements.

Pel que fa als sinònims, distingim entre «sinònims pròpiament dits», com en els següents casos: *merçè e bonea* (Beseit: 1386), *siam e romangam* (Roda: 1391), *liuram e atorgam* (Lasquarri: 1391), *liuro e atorgo* (Roda: 1391), *aguçs e reebuts* (La Fresneda: 1372), i «termes de significació pròxima»: *per ben vehinar e bona amistat* (Beseit: 1371), *ferm/a e valedor/a* (La Fresneda: 1371, 1372); Roda: 1391, 1392), *frau ni machinació* (Beseit: 1360, 1371), *salps e quitis* (Roda: 1371, 1392); Serradui: 1394), *guarència e vicció* (Lasquarri: 1391); Esdolomada: 1391),

3. Altres variants gràfiques que localitzem són, *guanyats o per guanyar* (Roda: 1392), *guanyatz e per guanyar* (Roda: 1397).

a profit e a salvament (Fraga: 1380), per ben de pau e de concòrdia (Güel: 1361), també amb infinitiu, com en: *fer saber o notificar* (Beseit: 1386), *satisfere e esmenar* (Roda: 1392, 1394), *dar e liurar* (Roda: 1394), i amb verbs conjugats: *encluen e terminan* (Roda: 1376, 1377, 1378, 1390, 1392; Lasquarri: 1377; Nocellas: 1377), *donam e atorgam* (Roda: 1328, 1391; Nocellas: 1377; Lasquarri: 1391; Esdolomada: 1391), *fermam e aseguram* (Esdolomada: 1391), *atorch e reconesch* (Roda: 1304), *prometem e covenim* (Roda: 1321; Lasquarri: 1391), *promet e me oblich* (Roda: 1392; Serradui: 1398), *vuyl e atorch* (Serradui: 1397), i *atorch e vinch de manifest* (Roda: 1391, 1392).

Aquest mecanisme d'unir un tecnicisme jurídic o administratiu al costat d'un mot de caire més popular no té altre sentit que l'afany dels escrivans de donar claredat als seus escrits.

Quant a l'enumeració de més elements, podem esmentar casos com els que mostrem a continuació: *dir, pensar, cogitar ni scriure* (Lasquarri: 1391), *dir, scriure o entendre* (Roda: 1392), *pagat, satisfeyt e smenat* (Serradui: 1394), *specifiquem, donem e declarem* (Fraga: 1391), *per demanar, aver ho cobrar* (Nocellas: 1372), *per dar, vendre, empenyar, cambiar e fer* (Roda: 1376), *per dar, vendre e empenyar, cambiar, alienar e fe* (Roda: 1377), *per dar, vendre, empenyar, canviar, alienar e fer* (Lasquarri: 1377), *dans e messions, penas e interesses* (Roda: 1372, 1397), *dans, penas e mesió*s (Esdolomada: 1391; Roda: 1394), *sensals, rendals, perpetuals, salbs, quitis* (Nocellas: 1390, *sensals, rendals, perpetuals, faedós e pagadós* (Serradui: 1394, 1396, 1398; Roda: 1397), *anuals, françs, liures e quitis de tota càrega de servitut* (Sant Esteve del Mall: 1316; Roda: 1391, 1394; Lasquarri: 1391), *anuals, franx, liures e quitis de tota càrega de servitut* (Esdolomada: 1391), *françhs, liures e immunes de quitis* (Peralta de la Sal: 1368).

Finalment, es reafirma la idea que es vol donar utilitzant antònims: *en special e en general* (Roda: 1390), *amagadament i manifesta* (Roda: 1391); Lasquarri: 1391), *béns sitis e mobles* (La Fresneda: 1372); Roda: 1390, 1391), *en cort e fora cort* (La Fresneda: 1332), *ab cort e sens cort* (Esdolomada: 1391), *en cort ni fora cort* (La Fresneda: 1372), *ab cort sens cort e sens crida de mi* (Roda: 1391); Lasquarri: 1331), *en judici e fora judici* (La Fresneda: 1332), *ab nós e sens de nós* (La Fresneda: 1343; Roda: 1375), *contra nós e sens de nós* (Roda: 1326), *ab mi e sens de mi* (Roda: 1392), *ab justícia ho menys de justícia* (La Fresneda: 1343), *no eixiré per mes chamas e per altrás* (Roda: 1304, *per sos peus ni per allens* (La Fresneda: 1343; Roda: 1397), *ab mos peus e ab aliens* (Peralta de la Sal: 1368), *ab sos peus ni ab altres* (Beseit: 1371), (La Fresneda: 1389; Nocellas: 1390), *per nostres peus ni d'altre* (Roda: 1391), *per nostres peus ni d'altre* (Esdolomada: 1391), *per nostres peus ni d'altre* (Roda: 1394), *ab los meus peus ni ab altres* (Serradui: 1396), però que al cap i a la fi tenen la mateixa finalitat: la claredat i la no ambigüitat.

Són també abundoses les alliteracions que apareixen en aquests documents, del tipus: *venem e venen* (Lasquarri: 1391), *vendre o fer vendre* (Serra-

dui: 1398), *avem e aver devem* (Roda: 1375), *ven e vénen* (Beseit: 1386), *obligades e obligaçs* (Lasquarri: 1391), *enquar que sien o seran atrobats* (La Fresneda: 1372), *valen ara ho d'ací avant més valran* (Lasquarri: 1391) o *valya o valrà pus avant* (Roda: 1392).

2.5. En aquesta comunitat, com en pocs indrets ha pogut ocórrer, la tradició jurídica va tenir un gran ressò en tota la societat. Molt abans, tanmateix, en el mateix principi de formació d'Aragó, l'impuls del pactisme va tenir una gran transcendència, la qual cosa portaria la creació d'una sensibilitat per la preservació de les garanties que el Dret del regne atorgava a cadascun; així, segons Manuel Alvar,⁴ la petjada deixada en la societat d'aquesta regió pels seus ancestrals costums legals es convertiria en un dels trets més característics del ser aragonès, fet que justifica les contínues referències a la llei aragonesa: *segonç fur d'Aragó* (Roda: 1328), *al benefici del fur d'Aragó* (La Fresneda: 1343), *solepñitat de dret e de fur e de ús e costum d'Aragó* (Roda: 1391), *solepñitat de dret, e de fur e de ús e costum d'Aragó* (Lasquarri: 1391; Esdolomada: 1391), *de fur e d'ús del regne d'Aragó* (Lasquarri: 1391), *de dret, fur e ús del regne d'Aragó* (Fraga: 1391), *de dret, fur e ús del regne d'Aragó, costum de Cathalunya* (Fraga: 1391).

2.6 Enfront de semblant transcendència social del fenomen foral, es comprèn que el llenguatge jurídic no es constituís com un fet hermètic, amb usos i modes tancats en els reduïts màrgens dels notaris, sinó que va succeir més aviat al contrari, hi va haver una comunicació en ambdues direccions, des de l'elitisme especialitzat fins a la generalització idiomàtica, i no era inusual que aquests professionals es nodrissin de formes i girs idiomàtics que pel nombre acabarien essent fórmules fixes (Frago 1985: 193).

De la documentació consultada, hem cregut interessant de fer referència a un paràgraf d'una «carta de protest» datada a Fraga el 5 de juliol de l'any 1380, on un mercader tortosí es dirigeix al batlle de Fraga dient-li les paraules següents:

Senyer, yo só vehí e mercader de la ciutat de Tortosa e só franch de leuda per tota la terra e senyoria del senyor rey d'Aragó, segons que a vós és cert e yo diverses vegades vos haia mostrada la carta de la franquesa, e la us mostraré encara, e a present vos ne faç promta fe si veure la volrets a huyll ara.

Només en aquest fragment hi constatem les següents expressions, *ser franc*, *ser cert*, *a present*, *fer fe* i *a ull*. Comencem per la primera, *ser franc*, amb el sentit de 'lliure, exempt', 'liberal, generós en dons, de tracte obert', sentit que ve del nom dels francs, dominadors de Gàllia, que hi constituïren la classe noble, exempta de tributs. Les paraules del mestre Coromines són les més il·lustratives per veure com un mot pot arribar a adquirir nous sentits sense perdre el

4. Veg. Frago (1989: 99).

sentit original: «La vida, però, fa que, per damunt de tot, hàgim hagut de pensar políticament, i fins als monarques ho hem fet respectar», i per il·lustrar-ho posa un exemple de Pere el Cerimoniós, «el nostre poble és franch, e no és axí subjugat com és lo poble de Castella», i continua, «No caldrà que distingim les altres diferents accepcions i matisos a què el conduí la idea bàsica de llibertat d'obligacions, de comandaments, de tributs» (*DECat*, IV, 162a).

Més freqüents han estat, i encara són, les locucions *ser cert* amb el sentit de 'certament, en veritat' (*DCVB*, [4/09/2006], s.v.: *cert*), *a present* 'actualment, en el temps actual' (*DCVB*, [4/09/2006], s.v.: *present*; *DECat*, III, 715a) o *fer fe*, i la variant actual *donar fe*, 'certificar a un notari per escrit' (*DCVB*, [4/09/2006], s.v.: *fe*), molt utilitzades tant en el llenguatge jurídic com en la llengua popular. La darrera de les esmentades, *a ull*, Alcover i Moll l'atesten amb el significat de 'sense comptar ni mesurar, només calculant per la vista en conjunt' (*DCVB*, [4/09/2006], s.v.: *ull*), però que Coromines documenta al segle XIV amb el sentit de 'palesament', és a dir, 'com a cosa clara i evident' que ve a escaure amb el sentit que vol donar el mercader tortosí (*DECat*, VIII, 965b).

Del poble havien sortit aquestes fórmules i a ell van tornar amb el prestigi social aconseguit, mentre que d'elles es van servir els lletrats, i això s'explica a través de la tradició llatina a la qual van acudir els notaris per redactar els seus escrits. Observem, si no, la frase feta *de dret com de feyt* (Roda: 1321), que equival al castellà «de hecho y de derecho», encara que en l'actualitat el seu ús es trobi molt vulgaritzat. Variants de l'anterior són: *estaria a dret et faria dret* (Benavarre: 1304; Roda: 1307), 'estar a mercè d'allò que el jutge resoldrà', *per a drets* (Fontespatla: 1399), 'amb justícia, segons raó', *ferma de dret* (Graus: 1391), com 'reconèixer i garantir a algú el respecte de la seva raó' (*DCVB*, [4/09/2006], s.v.: *dret*).

D'altres han sobreviscut també fins als nostres dies com *de certa scièncias nostras* (Roda: 1371, 1377), *de certas scièncias nostras* (Roda: 1390), *de certa ciència mia* (Serradui: 1394, 1396), *de certa sciència mia* (Roda: 1394), *de certa sciència sua* (Roda: 1349), *de certa sciència nostra* (Roda: 1391), amb el sentit de 'conscientment i voluntària, amb plena intenció' (cf. *DCVB*, [4/09/2006], s.v.: *ciència* i *DECat*, II, 694); també *per aventura* i *per ventura*, que Alcover i Moll recullen amb el sentit de 'per casualitat, per una circumstància impensada; potser, tal vegada' (*DCVB*, [4/09/2006], s.v.: *ventura*), documentada ja al segle XIII, i afirma Coromines que una no és reducció de l'altra, a no ser que fos un fenomen molt antic. És sabut que aquesta locució és més viva i vigorosa a les Illes que no pas en català central i pensa que molt més castissa que *tal vegada* (*DECat*, IX, 107). També usual és encara, *per amor de* 'per atenció a', 'per causa que' *per amor que*, 'per tal que' (Vall-de-roures: 1349) o *per amor de Déu* 'per caritat' (Fontespatla: 1398b-108a).

3. Si recapitem, podem afirmar que l'ús d'expressions d'estructura fixa constitueix una de les principals característiques de la documentació notarial,

i ho constatem amb les construccions presentades que, com hem pogut comprovar, es repeteixen en un conjunt de documents que recorren tot el segle XIV en un territori molt delimitat, l'Aragó catalanòfon. Tanmateix, aquest fet no ens permet de treure conclusions generals sobre tendències formulístiques de l'*Ars notariae*; sí que podem dir, en canvi, que encara que parlem d'estructures fixes, estereotipades o codificades, hem de tenir molta cura quan parlem de fixació com estructura immutable de la documentació notarial al llarg del temps; és cert, però, que l'ús d'aquestes fórmules fa de cada text un món estructurat on les variacions ho són entorn a un mateix tema (Díez de Revenga 1999:193); també ho és des del punt de vista diacrònic, ja que existeix una evolució pel que fa al formulisme utilitzat pels notaris, que es desenvolupa al llarg dels segles bé amplificant-se o simplement canviant d'estructura, però aquesta qüestió s'haurà de buscar en raons històriques de l'art dels notaris.

L'estudi d'aquests documents ens permet de veure que aquestes fórmules pròpies de la disposició d'un document es repeteixen en gairebé tots, però també es pot advertir que sembla haver-hi tendències en les diferents zones d'on provenen. De fet, encara que hi hagi anys de diferència, són més semblants les fórmules a les quals van acudir els monjos-notaris del monestir de Roda que aquelles de les quals van fer ús els notaris del Baix Cinca o del Baix-Aragó, per exemple, tot i que aquest seria un estudi molt més ampli, i tal vegada fent ús de molta més documentació per tal de treure'n conclusions més acurades, ja que és lògica, en principi, una relació més estreta entre els documents expedits des d'un nucli concret com és un monestir.

D'altra banda, pel que fa a les locucions i frases fetes que han tingut pervivència fins als nostres dies en els parlars del poble, es constaten les estretes relacions que hi hagué entre el col·lectiu d'escrivans i la societat de l'època, i més si partim del fet que en l'època medieval el notari estava en contacte directe amb la població.

Per acabar, volem fer-nos ressò de la idea que els textos notariais, en ser els hereus directes de la llengua de la cancelleria, mantenen una notable puresa i uniformitat morfosintàctica i de vocabulari, però tanmateix, com que es tracta de notaris que exerciren el seu ofici en localitats més aviat reduïdes, són aquests documents els que més fidelment poden reproduir la pràctica viva d'una llengua. Segons paraules d'en Josep Moran i Ocerinjauregui (1996: 295), els millors conreadors d'aquest registre lingüístic eren els escrivans i notaris, i no els textos d'intenció culta que amb freqüència imiten la literatura castellana i incorporen barbarismes presos com a mots cultes.

MARIA TERESA MORET OLIVER
Universitat de Saragossa

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

DICCIONARIS

DCVB: *Diccionari català-valencià-balear*: [en línia]. <http://dcvb.iecat.net/>

DECat: Joan Coromines, *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana*, Barcelona, Curial / «la Caixa», 1980-2001, 10 vols.

LLIBRES I ARTICLES

CABRÉ 1992: Maria Teresa Cabré, *La terminologia (la teoria, els mètodes, les aplicacions)*, Barcelona, Empúries.

DÍEZ DE REVENGA 1999: Pilar Díez de Revenga, *Lengua y estructura textual de documentos notariales de la edad media*, Murcia, Real Academia de Legislación y Jurisprudencia de Murcia.

DÍEZ DE REVENGA 2001: Pilar Díez de Revenga, «Innovación y tradición en las lenguas de especialidad: el ejemplo de la lengua jurídica», dins *Las lenguas de especialidad y su didáctica*, ed. M. Bargalló, E. Forgas, C. Garriga, A. Rubio, J. Schnitzer, Tarragona, Universitat Rovira i Virgili, 103-112.

FRAGO 1985: Juan Antonio Frago, «Sociolingüística de la fórmula notarial», *Lingüística española actual*, vol. 7, n. 2, 191-202.

FRAGO 1989: Juan Antonio Frago, «El marco filológico del *Vidal Mayor*», *Vidal Mayor. Estudios*, Huesca, DPH-IEA, 85-112.

LAGÜENS 1992a: Vicente Lagüens, *Léxico jurídico en documentos notariales aragoneses de la Edad Media (siglos XIV y XV)*, Zaragoza, Gobierno de Aragón.

LAGÜENS 1992b: Vicente Lagüens, «Semántica jurídica: binomios léxicos en la prosa notarial», *Actas del II Congreso Internacional de Historia de la Lengua Española*, Madrid, Pabellón de la Lengua Española, 1.121-1.128.

MORAN 1996: Josep Moran i Ocerinjauregui, «Un document familiar català del segle XVIII. Transcripció i comentari lingüístic», *Caplletra*, 20. *Volum monogràfic sobre Filologia romànica*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 295-320.

